

Kovács Győző

Ceruzasorok Győry Dezsőről (1992 tavaszán)

“Minden ember életében vannak határfák. Életének fordulóira emlékeztető vagy korszakait elhatároló, nagy lombú fák az élet útján, a bölcső és sír között... Életem kanyargós ösvénye megjárta sok ormot, süllyedt sok szakadékos mélybe, irányát ki-kilendítették történelmi szélviharok, de most – a határfákról látom – a főirányt betartottam: és ez az irány a fény kikötője. Az út célja és csúcsa: ahol az alkotó beleolvadhat népébe és eloszolhat benne jószágú, termékenyítő páráként, mint napos csúcson a felleg. S az én örökzöld határfáim mind egy szálíg virágosak. Versek virulnak rajtuk...” – alig jellemezhetnék igazabban és tömörebben Győry Dezső életútját és költészetének célkitűzéseit, költői magatartásának lényegét, költészetének eredményeit, miként maga a *költő* tette, 1960-ban, “a regényes visszaemlékezésekben”, A nagy érettségiben.

Vagyis: *prózai műben bizonyítja, hogy ő, Győry Dezső igazából költő volt.*

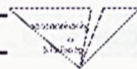
1.

Győry Dezső az *emberi hang* és a *zengő Dunatáj* költője lett és annak poétája is maradt; a “másult” magyarok, az *újarcú magyarok* erkölcsi világrendjének *hlvő hirdetője*. Csak az elmúlt félévszázad, csak ez a táj. Közép- és Kelet-Európa az igazi megmondhatója annak: mit jelent, mit is jelenthetett az emberi hang, vagy a zengő Dunatáj költőjének elkötelező tisztét vállalni. – “A legválságosabb életkorban lökte bennünket a világtörténelem mélyvizébe, annak is egyik legpiszkosabb örvényébe. Csoda, hogy nem egész nemzedékem pusztult bele, s nem mind lett megcsömörlött, züllött csaló, vagy selyemfiú egyéni életében és politikai életében... – folytatja Győry Dezső a visszaemlékezéseket – Voltak – és nem is kevesen -, akik az örvény fenekén

sem veszítették el maradék hitüket a magyarság az élet és az emberiség értelmében. Akik messzebb nézve átvészelték a szemellenzős csődöt: hittek egy új társadalomban, és odaálltak az új életet ígérő forradalom: a hazaszereztet, a világszabadság és a népért folytatott igazi humanista küzdelem oldalára...”

Emil Boleslav Lukác nagyon találóan és tömören fogalmazta meg e nemzedék fájdalmas útját: “Egy »feláldozott« generáció tagjai vagyunk, költői krédónk, célkitűzéseink, eszménk, emberi magatartásunk azonos. Költőtársaim és barátaim ők: Győry Dezső és Vozári Dezső...”

Mintha azt az Ady-sorokat élte volna e nemzedék, válságos történelmi periódusban, szirtre lökve, éles sziklakövekre taszítva; úgyis megfogalmazhatjuk - árván és mosto-

hán ... "Hírrel hirdessétek: másképpen lesz holnap/ Másképpen lesz, holnap, másképpen lesz végre./ Új harcok, új szemek kacagnak az ég/ Új szelek nyögetik az ős magyar fákat/ Várjuk már, várjuk az új magyar csodákat/ ... Új lángok, új hitek, új kohók, új szentek/ Vagy vagytok vagy ismét semmi ködbe mentek/ ... Vagy lesz új értelmük a magyar igéknek/ Vagy marad a régiben a bús magyar élet ..."

2.

Amikor "háborúból visszabukottan", zúgó fejjel, szédülten tekintett szét a leendő magyar költő - a *semmibe*, hol volt még az a György Dezső, akire majdan, egy évtized múltán Móricz Zsigmond hívja majd fel a figyelmet, mint Ady kisebbségi költő-örökösére?! Ez volt a kezdet, így kellett indulni a *jövő messi*, ismeretlen útjaira. Új életet kellett megalapozni: a semmiből, új irodalmat, új szervezeteket, új költészetet kellett létrehozni és kialakítani. *Újszerűen* kellett látni a világot.

Erre az *újszerűsége* irányítja a figyelmet *Fábry Zoltán - György Dezső Zengő Dunatáj* című kötetének előszavában - 1957-ben. Amikor arról ír, hogy "az első világháború után, beidegzett életformákból kicsöppenne, új körülmények közé kerülve, ütődötten és sértődötten, tanácstalanul topogó és helyünket nem találó magyarok lettünk; számkivetttek, de új érintkező pontok, veszélyben, de haszonnal élők. Új hangokra fülelhettünk és lemérhettük eddig volt igéinket. Léghuzatban álltunk, átesztünk gyerekbetegségeken, de végülis megálltunk férfitalpakon. A régiiek veszélyt szimatoltak bennünk, de mi haszonra készülődtünk. Az újság egyenetlensége, izgalma hatott bennünk, hol dajkáltuk, hol riogattuk, hol megáldottuk és átkoztuk másságunkat, másultságunkat. Európa volt a hazánk, szegénynemzet a szerelmünk, szocializmus a törvényünk, demokrácia a mértékünk és emberség a magyar-

ságunk. A szlovákiai magyar szellemiség varázsszava és valósága forrászive és elcsépelet frázisa, igazolása és elmarasztalója így lett a vox humana..."

Nem összebeszélve, mintha ezt visszahangozná a korábbi évtizedekből György Dezső (*A Dunatáj lelkében*): "»Civis europaeensis sum«, sziporkáz (a magyar tejút üstökös pora: új Európáért..." – György Dezső költővé formálódásának – történelmileg visszapillantó – pontos és hű jellemzői e sorok (Fábryei is, Györgyiei is). Fábry mértéket állapított meg; György Dezső e mércét megütötte, a követelményeknek, amelyeket a kor támasztott – eleget tett.

3.

György Dezső eleget tett a kor követelményeinek. Különben a fiatalabb kortárs, az újarcú magyarok egyike, *Dobossy László Az élő válaszol* (1964-ben) című kötet előszavában nem írhatta volna le azt, ami szinte mottóként kínálkozik. Azt, hogy "vannak költők, akik mellett vagy akikkel szemben elfogultak vagyunk. Művük elemei összefonódnak életünkkel, nevük hallatára verssorok zsongnak fel emlékezetünkben; a sorokat mondtuk, amikor nyugtalan vággyal az életbe lépünk vagy amikor lázongva fordultunk el ifjúságunk mestereitől, hogy másutt keressünk táplálékot sóvár szellemünknek. Akkor szerettük őket, amikor húszévesek voltunk, s akkor viaskodtunk velük, amikor értelmet kívántunk adni életünknek..."

4.

Alig tekinthető véletlennek, hogy *Fábry Zoltán* – idézett (1957) bevezetőjében – a költő, a *lírikus György Dezsőre* irányítja a figyelmet. "Poétanép vagyunk; adassék tisztelet a költőnek! Adassék tisztelet György Dezsőnek! Ki látta őt..."

György Dezsőben *jogosan* támadt fel az

igény arra, hogy *Itrikusként* ismerje meg az irdodalmat kedvelő közvélemény; miként egykor, az *újarcú magyarok* korszakában. Mivel ezt tudjuk, arra törekszünk, hogy ez kerüljön előtérbe... Nem sorolhatjuk az összes Győry-verskötetet; csak az 1957 utániakra hívjuk fel a figyelmet. Tehát: *Zengő Dunatáj* (1957); *Az élő válaszol* (1964); *Emberi hang* (1970); *Férfiének* (1974); *Kiáltó szó* (1983) - az utolsó kivételével, mely Pozsonyban jelent meg, a Madách Kiadónál - a többi mind budapesti megjelenésű kötet.

5.

Győry Dezső hittel, meggyőződéssel írta le költői krédóját; szépnek és egészsnek, teljesnek akarta látni az életet; a mélypontról is mindig meg akarta látni a csúcokat, ahová az Embernek és a költőnek fel kell érnie. Bölcsen figyelte az életet, és nem csekély megnyugvást is adhatott a költőnek: nem élt hiába, a küzdelemnek – végső fokon – volt értelme. Tudta, merte, akarta vállalni, mit a sorsa, a kor, a történelem – itt: Közép-Kelet-Európában – *reá bízott*: vállalni *híd-szerepet* nemzetek és népek között.

“ – induljunk! ... És átadni szép helyünket a jövőnek, Dunatájnak, Világnak! ...

Tiszta helyet az utánunk-jövőnek!”

Ez is költői és emberi hitvallás volt.

Amikor már nehezen mozdulhatott budai lakásából, amikor a légszomj egyre fullasztóbb lett számára – búcsúzott (már évekkorábban) a szűkebb páttriától, a “szülővárostól”, Rimaszombattól:

“A halál pitvarából visszajutván
fuldokolva tán, utószor köszöntlek
születáj, Rima, Gömör és a Tátrák,
s barátaim: pár vén társ! És sok ifjú!”

A búcsúzás és a *híd-szerep* (még ekkor is töretlen!) vállalásának együttese nyújtja a kortársak számára, *ma is* – 1992 elején – a Győry

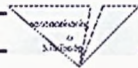
Dezső-i-életmű értelmét; példája nem csekély erőt ad az utána érkezőknek. Hűségben, türelemben, kitartásban, erőben, hitben, akarásban. Ezért példa ő, Győry Dezső, az egykori szlovákiai magyar költő, Fábry Zoltán *iker-csillag-párja* a Tejút, a halhatatlanság *égi szféráiban* - ugyanakkor itt, a Földön is!

Hazugság, egyszerűen *nem igaz*, hogy Győry Dezső holmi költő manír-ból, valamiféle Ady-utánzásból vállalta a magyar poeta híd-szerepét. A fáfolatot Ó nyújtja - az 1930-as évek vége felé, akkor, amikor Csehszlovákia (az I. Köztársaság) felett kezdtek gyülekezni a vészujtó fellegek (a fasismus). Tehát ő, Győry Dezső – *ez megfellebbezhetetlen tény* – akkor írta: “Én minden népet féltek attól.” – Mit alább idézünk, *mi* nyomatékosítjuk:

*“mindnek kívánom, amit egynek,
hiszen közös a nyeremény,
én minden népet féltek attól,
amitől féltem az enyém”*

Ehhez további adalék. 1972. október 8-án, a Kossuth Rádióban egy visszapillantó emlékezés hangzott el Győry Dezsőtől. Fáradtan, rekedten, szaggatottan mondta (de mondta!) a vallomást. E sorok írója – *akkor* – éppen Rimaszombat közelében (tehát szlovákiai oldalon) hallgatta a megdöbbenő vallomást. Íme - részleteiben -: “...Szeretettel gondolok 25 éves koromra, amikor már megvallottam a *Kisebbségi Géniusz* ígét: hacolni a népért minden testi és lelki kifosztás ellen... Jó, melengető érzés, hogy Gombaszögön résztvettem a Sarló megalakulásában, majd barátságot kötöttem a Dunatáji hídverés szellemében a legjelesebb szlovák költőkkel s már jóval a náci-fasiszta világháború előtt nem úsztam a közhangulattal, nem a fasiszta Berlin-Róma tengely bódulatába szédültem, hanem a demokráciával fogtam kezét. S amikor Prágát éltettem, Budapestért és a magyar népért is izgultam...”

Megcáfolhatatlan tények! S mégis voltak – nem ünneprontásként írom le –, akik mind-
ezt – így vagy úgy, durvábban vagy “finomab-

ban” – egyszerűen kétségbe vonták, vagy diktatórikusan annullálták. Ez a történelmi igazság. *Ez volt!*

Ami e vallomásban igazán szemet szúrt, az ma kijelentés, megfogalmazás (ne felejsük: 1972 őszét írjuk!), melyet, csattanóként, a végére hagyott – nagyon okosan – Győry Dezső; hogy ti.: „...nem minden politika művészet, de minden igaz művészet egyben jó politika...” – A dogmatizmusba belegyöpösödött, s pláne nacionalista fejek – ezt végképp nem tudták megemészteni. Nem is felejtették el, hosszú időn át mindezt Győry Dezsőnek!

6.

A “szülőváros”, Rimaszombat és - a budapesti Farkasréti-temető között húzódik egy ív, és ezen az íven átsugárzik Győry Dezső életműve; költészetének egésze. Ez mindig velünk marad.

Velünk marad utolsó verse is, melyet “Buda, 1973. november” dátummal írt. A címe: *Verses távirat – magam helyett*. Ez is számvetés, ez is vallomás. De külön “története” van. Ez pedig a következő (így is jelent meg az Irodalmi Szemle, 1974. 6. számában): e sorok íróját - sajátos módon – önmagát is idéznie kell. – “1973 novemberében tartotta meg a CSEMADOK kassai óvárosi szervezete a réggen tervezett Győry Dezső-estet. Az estnek – illetve az alább következő vers keletkezésének, megírásának – egyik fontos előzménye:

Nagyidai Ernő (kassai ügyvéd, egykori Sarlós – K.Gy.) telefonon felhívta Győry Dezsőt és megkérte őt, hogy ha tud, utazzon fel Kassára, és vegyen részt a költői esten. Az író egészségi állapota azonban nem engedte meg a hosszú utat, s annyit ígért: verset küld »maga helyett« Így, ilyen előzmények után került sor utolsó versének, a *Verses távirat – magam helyettnek* megírására...” – A verset azután, természetesen a kellő tájékoztatás után – felolvasták Kassán.

Ismét nem ünneprontók kívánunk lenni, de szóvá kell tennünk: kissé furcsának találjuk, hogy az 1983-ban, Pozsonyban megjelent *Kiáltó szó* sajtó alá rendezője ezt a verset nem vette fel a kötetbe, holott neki, mint aki ott él, az Irodalmi Szemléből *ismernie kellett* volna e költemény létezését. A vers – *hiányzik a Kiáltó szóból*; e hiány okát – több mint sejtjük. De ennek története nem tartozik a nyilvánosság elé. Nem is méltó Győry Dezsőhöz. Vele kapcsolatban pedig “méltatlan játékokba” nem megyünk bele.

Talán egyszer lehetőség nyílik arra, hogy a *Palócföld* hasábjain is megjelenjen e vers (talán egy közös salgótarjáni-rimaszombati est keretében el is hangozhat). Egy fáradt, ma már tudjuk, halálától negyedév választotta el, tehát egy fáradt költő utolsó vallomása e költemény; magában hordva a költői gyengeséget is, de az emberi akaratot is.

Győry Dezsőnek – ma is, ezen tavaszon is – főhajjással tartozunk!